

N:o 154.

Af Herr Nils Petersson: Om ändringar i 13 § Riksdagsordningen.

Både vid innevarande och flera föregående riksdagar hafva förslag blifvit framställda afseende en utsträckning af valrätten och valbarheten till Riksdagens Andra Kammare. Att dessa förslag äro och varit grundade på goda, talande skäl, derom är jag öfvertygad, men just därför att jag i allo instämmer med dessa skäl och grunder samt önskar reformen all framgång, torde jag ej vidare derom behöfva argumentera, dock anser jag, att alla dessa förslag, så goda de för öfrigt äro, lida af en viss ensidighet, för att ej säga partiskhet, då de ej i allo konsekvent fullfölja det syfte eller hafva den innebörd som sanning, rättvisa och jemlikhet alltid kräfver medborgare emellan; ty om man rörande valrätt och valbarhet till Andra Kammaren kan, som jag tror med framgång, bevisa, att det så kallade »strecket» är satt för högt, hvarföre det bör nedflyttas för att dymedelst utjemna en obefogad skilnad i medborgerliga rättigheter samhällsklasserna emellan, så vågar jag tro, att åtminstone alla de, som önska en dylik reform, jemväl måste medgifva och verka för, att valkretsarnes eller rättare valmännens rättigheter blifva jemnare och rättvisare fördelade än nu är fallet.

Enligt nu gällande bestämmelser utses för hvarje domsaga å landet en riksdagsman, intill dess invånareantalet uppnått 40,000, och först när domsagans folkmängd öfverskrider denna siffra, skall domsagan indelas i två valkretsar, ej flera, äfven om folkmängden skulle uppgå till 60, 80 å 100,000 personer. För städerna åter är taget som grundsats, att en riksdagsman får utses för en folkmängd af 10,000 och i vissa fall för 6,000 invånare.

Att våra grundlagstiftare vid meddelandet och antagandet af förestående bestämmelser utgått från den i allo rättvisa grundsatsen, att folkmängdsnumerären bör ligga till grund för ombudsnumerären vid Riksdagen, på det svenska folket skulle representeras af Riksdagen, måste under alla omständigheter vara riktigt. För rättigheten att utse representanter i Riksdagens Första Kammare är ock denna grundsats, utan afseende å stad eller land, iakttagen; men som visadt och känt är, har denna grundsats blifvit betydligt modifierad eller frångådd i fråga om rättigheten att välja representanter till Andra Kammaren; ty som nedan ännu närmare skall visas, är afvikelsen från förutnämnda grundsats så stor, att det för landsbygden erfordras tre å fyra gånger större folkmängd än i städerna för att få välja en representant till Andra Kammaren. Att detta missförhållande eller denna afvikelse från en riktig och rättvis grundsats måste rättas, och detta samtidigt som valrätten och valbarheten till Riksdagens Andra Kammare eller den så kallade politiska rösträtten utsträcker, är jag, som sagdt, fullt och fast öfvertygad om, att alla rättänkande och alla de, som äro vänner till den politiska rösträttens utsträckning, skola villigt medgifva och försvara; ty ingen full rättvisa erhålles så länge, relativt till folkmängden, en valmans röst i stad skall gälla 3 å 4 gånger mera än en valmans från landet.

Denna omständighet är desto beaktningsvärdare, som erfarenheten lär och statistiska siffror bestyrka, att folkmängdens tillökning i städerna är, relativt till landsbygden, stadd i ett hastigt framåtskridande, hvarför jemväl tillväxten af representantantalet för städerna varit och helt säkert förblifver större än för landet. Sedan valen försiggått 1866 till 1878, har således representantantalet för landet tillväxt från 135 till 140 eller med endast 5, motsvarande nära 4 procent, under det städernas representanter samtidigt ökats från 55 till 64 eller med 9, motsvarande öfver 16 procent. Den ringa ökningen af representantantalet inom Andra Kammaren för landsbygden under de antydda 12 åren eller fyra valperioderna får dock icke ensamt sökas i folkmängdens tillväxt, ehuru nativiteten å landsbygden varit fullt ut lika stor som i städerna, utan i den delning af domsagor, som sedan 1866 egt rum. Denna delning torde nu hafva hunnit den gräns att vidare delning blott sällan eller undantagsvis hädanefter kan komma i fråga, och följaktligen skall tillväxten af representanter i Andra Kammaren för landsbygden efter detta blifva högst obetydlig. Ökningen af representantantalet för städerna åter föranledes hufvudsakligen, ja uteslutande från stadsbefolkningens tillväxt under senaste 12-års-perioden, ty under denna tid har, som statistiska centralbyråns visar, städernas folkmängd ökat sig från i rundt tal 497,000 till 654,000

eller med 157,000 personer, motsvarande i det närmaste 32 procent. Om samma ökning i städernas folkmängd, som man torde hafva skäl antaga, kommer att fortfara och troligtvis än mera tilltaga, så skulle om 24 eller 25 år härefter städernas folkmängd hafva sedan 1866 fördubblats och följaktligen lika så representantantalet och bör derföre i början af 20:de århundradet uppgå till minst 110 mot 55 år 1866. För att representantantalet från landet skulle på samma naturliga väg fördubblas, skulle deremot en tid åtgå af omkring 300 år. Emot en sådan olika ökning skulle föga vara att invända, om blott de valberättigades röster komme att gälla lika å land och i stad, men så är, som sagdt, ej förhållandet, ty som senaste valstatistiken visar, har under de senaste fyra valperioderna det invånareantal, som ett riksdagsombud från landet representerar, i genomsnitt 27,000, under det antalet invånare, som belöper sig på hvarje stadsrepresentant, närmar sig under antydda tiden till 10,000. Olikheten till representationsrätt faller än skarpare i ögonen, då man finner, att af landsbygdsbefolkningen äro lika många procent valberättigade som i städerna. Så till exempel voro under valperioderna 1872, 1875 och 1878 af landsbygdens folkmängd respektive 5,7—5,9—5,9 och i städerna 5,3—5,9—6,5 procent valberättigade. Alla dessa valberättigade stå öfver det så kallade »strecket» och skulle följaktligen vara likberättigade, men detta är en synvilla, för att ej få något än värre; ty då i medeltal 6 procent af folkmängden såväl i stad som å land äro valberättigade, så blir följden den, då man tager hänsyn som sig bör till valkretsarnes förutnämnda folkmängd, att å landet välja 1,620 och i städerna 600 valmän en representant. Kan sådant kallas likställighet eller jemlikhet? Denna skilnad utplånas icke heller utan blifver helt säkert än större, om den politiska rösträtten, på sätt föreslaget är, utsträcker, och häraf inses nödvändigheten af, att, samtidigt som denna rösträtt utsträcker, jemväl å såväl land som i stad efter folkmängden så ordnas, att valmännens rättigheter blifva, så vidt ske kan, sinsemellan likställiga.

En sådan, jag vågar påstå det, rättrådig anordning medborgare emellan torde troligtvis mången påstå skulle rubba icke blott folkrepresentationens nuvarande sammansättning, utan äfven hela vårt politiska lif. Jag tror det icke, ty rättvisan kan aldrig åstadkomma annan rubbning än till det bättre, och man bör och kan väl för öfrigt aldrig mistro svenska folket, vare sig nu den ifrågasatta utjemningen sker genom att öka representantantalet för landet eller minska det för städerna, att valmännen ej skulle utse patriotiska rättänkande och kloka män till representanter.

Mot att antingen öka representantantalet för landet eller minska det för städerna, hvarigenom de valberättigades rätt, så vidt möjligt är, blefve lika, skall tvifvelsutan invändas, att i hvilketdera fallet som helst skulle intelligensen inom Riksdagen blifva försvagad. Ett sådant inkast är oberättigadt, ty om valkretsarne för landet skulle ökas, så blifva de valberättigades antal inom hvarje valkrets följaktligen mindre; men härfpå skulle intelligensen ej förlora, ty, så säger statistiska centralbyrån i sin senaste berättelse om riksdagsmannavalen till Andra Kammaren: »betraktar man valens utfall inom de särskilda valkretsarne, bekräftas, hvad redan i föregående berättelse finnes omnämndt, att representanter ur »herremännens» klass vida oftare blifva utsedda i valkretsar med ringa procent valberättigade i förhållande till folkmängden, än i valkretsar med proportionsvis många valmän.» Detta förhållande är ock, som statistiska byrån tillägger, ganska naturligt; men i och med detsamma är ju farhågan att beträda denna vägen obefogad. Vill man åter beträda den andra vägen eller öka folkmängdssiffran för städernas valkretsar, så tror jag man har lika litet att befara, ty dels genom folkmängdens snabba tillväxt i städerna skulle det reducerade antalet representanter snart lika fulltaligt som nu återkomma, dels skulle de återstående representanterna genom den större mängd valmän, som stå bakom dem, vinna i styrka och inflytande. Vidare och då riksdagsman alltid bör väljas med fästadt afseende derpå, att han bör bevaka allmänna, ej lokala intressen, synes det mig som skulle ett rättvist val efter folkmängden just allra bäst och säkrast befrämja det allmännas intresse. Tager man ytterligare i betraktande, att landsbygden i fråga om uppoffringar till försvaret och landets behof i öfrigt, hvilka böra anses som högst viktiga faktorer i fråga om politisk rätt och patriotism, väl öfver- men ej underträffar städerna, så synes mig att någon giltig anledning till olikställighet i annat hänseende ej bör förefinnas. Den intelligens, den högre statsmannablick, den conserverande tendens, som man inom Riksdagen vill finna, förmenar jag äfven är funnen uti Första Kammarens sammansättning, och så länge den förblifver orubbad, tror jag att Riksdagens hållning och beskaffenhet blifver oförändrad. Med detta och med hvad än vidare kunde sägas förmenar jag mig hafva sagt allt hvad som i en motion kan vara nödigt anföra till stöd för den reform, jag åsyftar, eller att icke blott den politiska rösträtten utsträckes, utan jemväl de valberättigades rättigheter sinsemellan så vidt möjligt är så afväges, att likställighet ernås. För att vinna detta mål skulle man dock genom att göra valkretsarne för landet små, så att de efter folkmängden skulle välja lika många representanter som städerna, få alltför många representanter i Andra Kammaren och

en kanske allt för stor motvigt mot den Första Kammaren. Detta senare kunde visserligen afhjelpas derigenom, att jemväl antalet representanter i Första Kammaren förökades i proportion; men detta skulle åter föranleda en allt för stor ökning i sin helhet. Den andra utvägen eller att minska statsrepresentanternas antal medelst att höja folkmängdssiffran hvarför de skola väljas torde alltså böra biträdas. För att i det närmaste kunna bibehålla den proportion emellan Första och Andra Kammarens ledamöter och det ledamotsantal, som för närvarande förefinnes inom Andra Kammaren, torde det vara nödigt efterse, huru stor folkmängd, som nu faller på hvarje representant i sistnämnda Kammare — förutsatt att representantskapet vore jemnt fördeladt efter folkmängden — och sedan derefter ordna valkretsarnes storlek. I så fall och då representanternas antal i Andra Kammaren för närvarande utgör 204 och rikets folkmängd år 1878, då senaste valen egde rum, var, enligt statistiska centralbyråns berättelser, i rundt tal 4,531,000, så skulle på hvarje representant falla ett invånareantal af 22,000 personer. Den siffra, som således bör sökas såsom norm för folkmängdens storlek inom en valkrets, torde alltså med skäl böra blifva 20,000. Denna siffra återfinnes också i nuvarande Riksdagsordning för valkretsarne å landet, ty domsagor, hvilka folkmängd uppgår till 40,000 personer, skola indelas i två valkretsar, som välja hvardera en riksdagsman. Att lägga folkmängdssiffran 20,000 till grund för valkretsarnes storlek eger alltså alla skäl för sig och åstadkommer minsta rubbningen i det nuvarande representantantalet uti Andra Kammaren; men då sådant icke låter sig verkställa utan allt för stor rubbning i landsbygdens valkretsar och då de mindre städerna derigenom skulle kunna få anledning till missnöje, så torde det vara rådligast att på samma gång man bibehåller valkretsarne för landet som de äro, blott med det tillägg, att om folkmängden inom någon domsaga skulle uppgå till eller öfverskrida 60 à 80,000, så böra derstädes nya valkretsar bildas för hvarje tal af 20,000 personer, hvaremot och för att bibehålla de mindre städerna vid ungefär samma förmån, som de nu ega, någon modifikation i valkretsarnes storlek måtte till dess förmån iakttagas, hvilket jag anser kunde ske på det sätt, att städer, som hafva en folkmängd öfverstigande 10,000, men understigande 20,000, borde få rätt välja egen riksdagsman och att de städer, der folkmängden ej uppgår till 10,000, indelas i valkretsar så beskaffade, att ett invånareantal, ej understigande 10,000 och ej öfverstigande 20,000, borde likaledes få rätt utse ett riksdagsombud.

Genom en dylik anordning skulle, som man finner, valkretsarne och representantantalet för landsbygden blifva i det närmaste oförändradt.

Hvad städerna åter beträffar, så skulle förslaget för dem gestalta sig sålunda, att, för städer af första gruppen, eller de med ett invånareantal af 20,000 och derutöfver, skulle, då deras folkmängd närmar sig 300,000, utse omkring 15 folkombud eller en riksdagsman för hvarje fullt 20,000-tal af invånare. Städer af andra gruppen eller de med 10,000 invånare skulle bibehållas vid sin rätt att utse egna riksdagsombud, och dessa städer lära till antalet för närvarande vara åtta. Tredje gruppen eller alla rikets öfrige städer, hvarest folkmängden understiger 10,000, skulle liksom nu indelas i valkretsar med en folkmängd ej understigande 10,000 och ej öfverstigande 20,000, hvilka hvar för sig, på sätt nu eger rum, skulle utse en riksdagsman. Städer, som höra till denna kategori, lära vara 78 med ett invånareantal af något öfver 245,000. Dessa komma följaktligen att välja omkring 24 representanter och hela antalet representanter för rikets städer skulle sålunda komma att uppgå till omkring 47 personer. Visserligen skulle genom en dylik anordning representantantalet för städerna och inom Andra Kammaren något nedgå, men då reformen förestafvas af rättvisan och då, som visadt är, städernas befolkning är i en snabb tillväxt, så skulle nedsättningen blifva af öfvergående natur och städerna inom få valperioder återfå sitt nuvarande representantantal.

Då den här ifrågasatta grundlagsförändringen, liksom den om den politiska rösträttens utsträckning, lärer böra anses såsom högst nödig och nyttig, får jag med stöd af hvad jag sålunda andragit värdsammast föreslå, att Riksdagen måtte för sin del i grundlagsenlig ordning besluta, att 2 och 3 momenten af 13 § i Riksdagsordningen måtte erhålla följande lydelse:

Mom. 2. Å landet, hvartill i fråga om riksdagsmannaval äfven räknas köpingar, utses för hvarje domsaga en riksdagsman. Domsaga, som, oberäknadt der till hörande städer, har större folkmängd än fyratio-tusen, väljer två riksdagsmän och sedan för hvarje fullt tal af tjugotusen ytterligare en riksdagsman; sådan domsaga varde dock af konungen, så vidt ske kan häradsvis, indelad i valkretsar.

Mom. 3. I hvarje stad, som eger en folkmängd af tiotusen till och med tjugotusen, utses en riksdagsman och derutöfver en för hvarje fullt tal af tjugotusen. Öfrige städer skola af Kammaren hvart tionde år ordnas, så vidt ske kan länsvis, i särskilda valkretsar som

hvardera utse en riksdagsman, och skall hvarje sådan valkrets innehålla en folkmängd af minst tiotusen och högst tjugotusen.

Anhållande jag, att Konstitutions-Utskottet, dit denna motion torde remitteras, måtte åt redaktionen eller formuleringen af förestående förslag egna den omsorg, som kan anses behöflig, dock så, att förslagets hufvudgrunder derigenom icke förändras.

Stockholm den 2 Mars 1880.

Nils Petersson.

N:o 155.

Af Herr Jöns Rundbäck: Angående ändring af 87 § 2 mom. Regeringsformen.

För stiftande, ändring eller upphäfvande af kyrkolag fordras, enligt 87 § 2 mom. Regeringsformen, utom Konungs och Riksdags sammanstämmande beslut, äfven samtycke af allmänt kyrkomöte. I samma mom. stadgas vidare att kyrkolagsförslag, ehvad det framlagts af Kongl. Maj:t för Riksdagen, eller af Riksdagen för Kongl. Maj:t, skall före början af Riksdagen näst efter den, som framställt eller antagit förslaget, såsom lag genom allmän kungörelse utfärdas, men att, om det ej sker, förslaget är att anse såsom förfallet.

Nu hålles, såsom bekant, allmänt kyrkomöte allenast hvar femte år, under det att Riksdagarna äro årligen återkommande. Häraf blir en följd, att lagstiftningsarbetet på det kyrkliga området i sjelfva verket inskränkes till två år inom hvarje femårsperiod, nemligen till det år, då allmänt kyrkomöte sammanträder, jemte det näst derpå följande. Visserligen eger Kongl. Maj:t den utvägen, att, om något kyrkolagsförslag af